

Historická paměť hřbitovů na území bývalých Sudet

PETRA HEČKOVÁ

UNIVERZITA PARDUBICE & ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI,

petra.heckova@email.cz

- Projekt *Paměť hřbitovů*, jeho cíle, aktivity a výsledky
- Historická pohřebiště: jak lze (a lze?) definovat jejich hodnotu?
- K čemu to může být dobré...

Název projektu: *Paměť hřbitovů: průzkum a dokumentace pro udržitelnou péči o sepulkrální památky v oblasti někdejších Sudet*

Poskytovatel: Ministerstvo kultury ČR (Program na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity, „NAKI II“)

Registrační číslo projektu: DG20P02OVV014

Období realizace: březen 2020 – prosinec 2022

Řešitelé: Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování (Mgr. Petra Hečková, Ph.D.)

Západočeská univerzita v Plzni, Filozofická fakulta, Katedra filozofie (PhDr. Lada Wagnerová, Ph.D.)

Spolupracující instituce: Vlastivědné muzeum Jesenicka v Jeseníku, Muzeum dřevařství v Dlouhé Vsi

- vyvinout a prakticky ověřit nástroje pro dokumentaci sepulkrálních objektů a hřbitovů s historickou či kulturní hodnotou
- vzorově zpracovat několik vybraných lokalit
- komunikovat výsledky výzkumu odborné i poučené laické veřejnosti a zájemcům z praxe (veřejné správě, samosprávě, správcům hřbitovů...)

JAK JSME PRACOVALI...

Terénní průzkum cca 200 hřbitovů
v oblasti severovýchodních, jižních a západních
Čech a na severní Moravě a ve Slezsku.

Podrobné mapování 5 hřbitovů (Šitboř, Dlouhá
Ves, Hartmanice, Zálesí u Javorníka, Knapovec).

CO JE VÝSLEDKEM PROJEKTU:

SUDETSKÉ HŘBITOVY

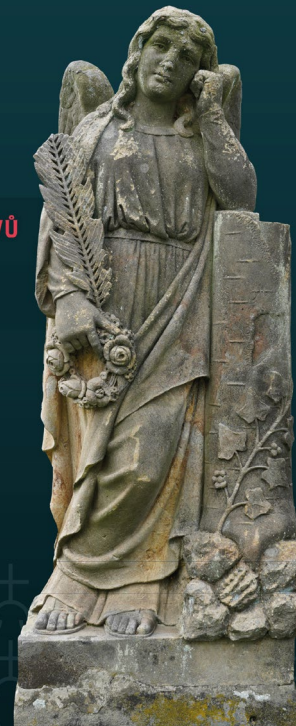
Paměť hřbitovů: průzkum a dokumentace pro udržitelnou péči o sepulkrální památky v oblasti někdejších Sudet

Story map author: Lenka Starková
27. června 2022

PAMĚŤ HŘBITOVŮ SEPULKRÁLNÍ PAMÁTKY NĚKDEJŠÍCH SUDET KATALOG VÝSTAVY

JITKA BÍLKOVÁ
PETRA HEČKOVÁ (ED.)

DEKORAČNÍ KÁMEN

NA SEPULKRÁLNÍCH PAMÁTKÁCH SUDET (1800–1945)

PETRA HEČKOVÁ

CERTIFIKOVANÁ METODIKA

DOKUMENTACE HŘBITOVŮ A SEPULKRÁLNÍCH OBJEKTŮ
S PAMÁTKOVOU A KULTURNÍ HODNOTOU

PARDOBICE 2022

hřbitov jako místo uložení (lidských)
ostatků („pohřebiště“ dle zákona
č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví)

hřbitov jako místo paměti a piety

hřbitov jako veřejný prostor se zvláštní
funkcí

hřbitov jako památkově hodnotný celek
(nebo soubor jednotlivých památkově
hodnotných objektů)

Někdejší německý hřbitov v Maxově (Všeruby, okr. Domažlice)

- Posouzení a (ne)přijetí role a významu konkrétních „regionálních osobností“ (kdo je a kdo není osobnost pro nás, kteří rozhodujeme o zachování daného objektu – náhrobku či celého hrobu)
- Ne vždy jednoznačně identifikovatelná památková nebo alespoň obecně kulturní hodnota (zapomenutí autoři, zajímavé technické řešení, unikátní materiál)
- Neexistují hranice. Individuální vs. prefabrikované. Originalita vs. typizace. Umělecky hodnotné vs. umělecky „bezcné“ (úloha regionálních umělců, ti německé národnosti často téměř zapomenutí)
- Vysoká materiálová diverzita (vzájemné dlouhodobé spolupůsobení materiálů může vést i k degradaci a destrukci náhrobku!)
- Koexistence se zelení sice podporuje estetickou hodnotu hřbitova a prostředí hrobu, ale zároveň může přispět k rychlejší degradaci náhrobku či náhrobní architektury.

OSOBNOSTI: KDY ANO, KDY NE?

vlevo: **Wenzl (Wenzel) Flossmann (1817–1899)**, Kladruby (okr. Tachov).

(pekařský mistr, významný kladrubský patriot a mecenáš)

vpravo: **August Kaiser (1850–1908)**, Javorník, okr. Jeseník.

(profesor zemědělské školy v Heřmanovicích, politik a německý nacionalista odmítající zrovnoprávnění češtiny s němčinou)

NÁHROBEK JAKO UMĚLECKÉ DÍLO

vlevo: Hrobka rodiny Hittman v Lučanech nad Nisou

vpravo dole: náhrobek Josefa Čmucha (tamtéž)

Hřbitov v Moravské Třebové

*Hřbitovní zeleň jako spolufaktor
estetického zážitku i příčina
zrychlené degradace náhrobků.*

*Netradiční podoba stély ze
zkrasovělého mramoru (vlevo)
a „přírodní náhrobek“
z bloků krystalického křemene.
Hřbitov u kostela
sv. Hedviky ve Velkých Kuněticích
a Hřbitov u kostela sv. Tomáše
v Domašově (Bělá p. Pradědem),
okres Jeseník.*

*vlevo: Náhrobek Franze Jokishe
v podobě dřevěného kříže na
hřbitově v Královci (okres Trutnov).*

*vpravo: Fotokeramický medailon
opatřený signaturou výrobce,
náhrobek na hřbitově ve Ktiši
(okres Prachatice).*

Alois Riegl, *Der moderne Denkmalkultus: Sein Wesen und seine Entstehung* (Wien, 1903)*

- Rozdělení hodnot památky podle vztahu k minulosti a přítomnosti.
- Přesvědčení o relativismu a podmíněnosti hodnot při platnosti obecných zákonů (evolucionismus).
- Hodnota stáří (*Alterswert*) – hodnota, kterou památky získávají přirozeně, časem. Schopnost ji vnímat bez ohledu na intelektuální predispozice a úroveň vzdělání.
- Historická hodnota (*historischer Wert*), resp. také záměrná pamětní hodnota (*gewollter Erinnerungswert*) – pamětní hodnota, záměr doprovází vznik díla, které má být památkou (pamětí) na něco, někoho.

Možný střet různých památkových hodnot u sepulkrálních památek a sepulkrálních objektů?

* česky: RIEGL, Alois. *Moderní památková péče*. Přel. HLOBIL, Ivo & HLOBIL, Tomáš. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2003.

NÁHROBEK JAKO CENNÝ HISTORICKÝ DOKUMENT

Poetický přípis na náhrobky **Augusty Jung** (1865–1898),
ženy nadlesního. Zálesí u Javorníka (okres Jeseník).

Verše uvádí básnická sbírka Theodora Wedekinda z roku 1853.

Hřbitov ve Starém Městě u Bruntálu s parkovou úpravou a pietní instalací zachovaných stél. Srv. nevyužívaný a zčásti vyklizený hřbitov v Krásné Loučce u Krnova se zachovanou výsadbou stromů podél centrální osy hřbitova.

STARÉ A NOVÉ: JE MOŽNÁ KOEXISTENCE?

*Poškozené a fragmentované náhrobky
uprostřed aktivně využívaných hřbitovů
(příklady zleva: Králíky, Stará Červená Voda,
Vidnava)*

ZELEŇ JAKO NEDÍLNÁ SOUČÁST HŘBITOVA

Traviny a lomikameny vyrůstající z rozvolněných spár v náhrobní stéle. Hřbitov v Zálesí u Javorníka. Popínavé „psí víno“ (Loubinec pětilistý) na hřbitově v Moravské Třebové.

...A ZELEŇ JAKO PŘÍČINA DEGRADACE

Nekontrolovaný růst dřevin a popínavých břečťanů může vést až k dezintegraci nebo zániku náhrobku. Starý hřbitov ve Staré Červené Vodě (okres Jeseník) a hřbitov v Branné (okres Šumperk).

HŘBITOV JAKO SOUČÁST KULTURNÍ KRAJINY

Hřbitov na Rejvízu (okres Jeseník) a vlevo dole oceňovaný snímek jesenického fotografa Tomáše Neuwirtha (vlevo dole).

Zdroj: <https://olomoucky.denik.cz/zpravy-z-ceska/tomas-neuwirth-jeseniky-rejviz-2020.html>

Pozn. je možné aplikovat působnost zákona
č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny?

CHYBĚJÍCÍ PENÍZE, NEBO SMYSL PRO ÚDRŽBU?

vlevo: Depozit fragmentů náhrobků na bývalém (starém) hřbitově v Heřmanovicích.

uprostřed: Galvanoplastika truchlící postavy z neurčeného hrobu. Hřbitov v Krnově.

vpravo: hrobka na hřbitově v Opavě-Kateřinkách.

- identifikace a poznání hodnot náhrobku(ů) nebo částí hřbitova ➡ východisko pro efektivní správu veřejného pohřebiště
- péče o kulturně-historicky / památkově cenné objekty nebo soubory ➡ zvýšení potenciálu pro kulturní turismus a zvýšení atraktivity místa
- kultivace veřejného prostoru a posílení sounáležitosti komunity s místem

DĚKUJI ZA POZORNOST!